

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Sąd Apelacyjny w Szczecinie
Prokuratura Apelacyjna w Szczecinie
Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie

ACTA IURIS STETINENSIS 6

Kodeks rodzinny i opiekuńczy po wielkich nowelizacjach

ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO NR 821

Szczecin 2014

Komitet Redakcyjny

dr hab. Zbigniew Kuniewicz prof. US – Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Ryszard Iwankiewicz – Prezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
Grzegorz Jankowski – Prezes Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie
Józef Skoczeń – Prokurator Apelacyjny
Maciej Żelazowski – Sędzia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, Wiceprezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
Arkadiusz Windak – Sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie, Przewodniczący II Wydziału
Tadeusz Kulikowski – Zastępca Prokuratora Apelacyjnego
dr hab. Marek Andrzejewski prof. US – Redaktor naukowy
Szymon Słotwiński – Sekretarz redakcji

Rada Naukowa

prof. dr hab. Roman Hauser – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | prof. dr hab. Andrzej Jakubecki – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Andrzej Marciniak – Uniwersytet Łódzki | prof. dr hab. Mirosław Nazar – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Zbigniew Ofiarski – Uniwersytet Szczeciński | dr hab. Adam Olejniczak prof. UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | dr hab. Lech Paprzycki – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie | prof. dr hab. Władysław Rozwadowski – Uniwersytet Szczeciński | prof. dr hab. Tadeusz Smyczyński – Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Roman Wieruszewski – Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Bronisław Ziemianin – Uniwersytet Szczeciński | Rosario Sapienza, Full Professor of International and European Law – The University of Catania School of Law | Ashok R. Patil, Prof. dr L.L.M., Ph.D. – National Law School of India University, Bangalore, Karnataka State (India) | Fursa Svetlana Yaroslavovna, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Svitlana Yaroslavivna Fursa, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Henry Zhuohao Wang, Assistant Professor – China University of Political Science and Law | Prof. habil. dr. Vytautas Nekrosius – Uniwersytet Wileński | Dr John Sorabji – University College, London | José García-Añón, Ph.D. in Law, Full Professor, School of Law – University of València (Spain) | Terekhova Lydia, Professor, Doctor of Law, Omsk state University, Faculty of Law | Masahiko Omura, Doctor of Law, Professor at Chuo University Law School (Tokyo, Japan) | Elena Kudryavtseva, Professor, Law Faculty of Moscow State University | Alexandre Freitas Câmara, Professor Emeritus and Head of Civil Procedure Department at Rio de Janeiro Judicial School | Jayesh Rathod, Associate Professor of Law – American University Washington College of Law | Rett R. Ludwikowski, Ph.D., Professor of Law, Columbus School of Law – The Catholic University of America | Lilia Abramchik, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor – Yanka Kupala State University of Grodno (Belarus) | Prof. dr. Frieder Dünkel, Universität Greifswald, Prof. Emilio Castorina, University of Catania

Lista recenzentów znajduje się na stronie internetowej zeszytu naukowego | <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Redaktor naukowy | dr hab. Marek Andrzejewski prof. US

Redaktor tematyczny | Szymon Słotwiński

Redaktor językowy | Joanna Dżaman

Korektor | Joanna Grzybowska

Skład komputerowy | Wiesława Mazurkiewicz

**Wydanie publikacji zrealizowano przy udziale środków finansowych
otrzymanych z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego**

Wersja papierowa jest wersją pierwotną
Pełna wersja publikacji <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, <http://cejsh.icm.edu.pl>

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014

ISSN 1640-6818 | ISSN 2083-4373

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 33,0. Ark. druk 39,0. Format B5. Nakład 95 egz.

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
-------------	---

DEBATA O USTROJACH MAJĄTKOWO-MALŻEŃSKICH

Tadeusz Smyczyński – Małżeńskie prawo majątkowe – uwagi krytyczne	13
Mirosław Nazar – Nowelizacje i interpretacje małżeńskiego prawa majątkowego – czy potrzebne są zmiany przepisów?	31
Grzegorz Jędrejek – Podział majątku wspólnego małżonków, w skład którego wchodzi prawo do kwatery żołnierskiej	75
Helena Ciepla – Podział majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności ustawowej w orzecznictwie Sądu Najwyższego	91
Janusz Gajda, Piotr Osowy – Dylematy nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 17 czerwca 2004 roku na przykładzie art. 36 ¹ k.r.o. Aspekty procesowe.....	101
Anita Lutkiewicz-Rucińska – Definicja wykonywania zarządu majątkiem wspólnym małżonków a czynność prawna prowadząca do nabycia przedmiotu majątkowego do tego majątku	123
Anna Urbańska-Lukaszewicz – Centralna Ewidencja Informacji o Działalności Gospodarczej i Krajowy Rejestr Sądowy – skuteczne rejestry umów majątkowych małżeńskich? Głos w dyskusji	155
Anna Stępień-Sporek – Kilka uwag o rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków	161
Magdalena Deneka – Umowna zmiana treści ograniczonych praw rzeczowych obciążających nieruchomości należącą do majątku wspólnego małżonków.....	185

Anna Urbańska-Lukaszewicz – Zarząd nieruchomością należącą do majątku wspólnego i służącą małżonkowi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej.....	205
--	-----

DEBATA NA TEMAT ZAGADNIENÍ PRAWA FILIACYJNEGO

Jerzy Strzebinczyk – Sugestie zmian w obrębie polskiego prawa filiacyjnego (pod rozwagę ustawodawcy).....	227
Joanna Haberko – Dziecko poczęte jako najbliższy członek rodziny.....	243
Elżbieta Holewińska-Lapińska – Rola prawdy genetycznej w decyzji zainteresowanych osób o ustaleniu pochodzenia dziecka od ojca wskutek uznania w świetle orzecznictwa sądów powszechnych w 2011 roku....	263
Barbara Bajor – Ustalenie ojcostwa dziecka pełnoletniego. Uwagi do art. 76 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego	285

DEBATA O RELACJI RODZICE-DZIECKO

Wanda Stojanowska – „Porozumienie” rodziców jako przesłanka pozostawienia im obojgu władzy rodzicielskiej po rozwodzie. Wybrane zagadnienia	301
Jacek Mazurkiewicz – „Zanim pomysły nasze szezną wraz z nami”. O zapomnianych projektach reformy prawa rodzinnego	313
Marek Andrzejewski – Relacja rodzice i inne osoby dorosłe a dzieci w świetle nowych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i niektórych innych ustaw (wybrane problemy)	371
Mieczysław Goettel – Kontrowersje wokół tak zwanej pieczy podzielonej nad małoletnim	401
Agnieszka Gałakan-Halicka – Ograniczenie władzy rodzicielskiej ze względu na rozłączenie rodziców w świetle regulacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego	427

Piotr Telusiewicz – Kryteria doboru odpowiednich zarządzeń przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej	469
Anna Natalia Schulz – O współczesnych dylematach tworzenia międzynarodowych standardów Rady Europy dotyczących relacji pomiędzy rodzicami i dziećmi	483
Olga Bobrzyńska, Piotr Mostowik – Zwyczajny pobyt dziecka jako podstawa jurysdykcji krajowej oraz łącznik kolizyjny	509

VARIA

Małgorzata Łączkowska – Kilka uwag na temat nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dokonanych w ostatniej dekadzie.....	553
Mirosław Kosek – Ochrona rodziny w przepisach Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotyczących zawarcia małżeństwa.....	573
Ewa Kabza – Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka pełnoletniego po nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2008 roku.....	585
Anna Sylwestrzak – <i>Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych</i> a unormowania Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.....	611

Helena Ciepla

Uczelnia Łazarskiego w Warszawie

**PODZIAŁ MAJĄTKU WSPÓLNEGO MAŁŻONKÓW
PO USTANIU WSPÓLNOŚCI USTAWOWEJ
W ORZECZNICTWIE SĄDU NAJWYŻSZEGO**

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie orzecznictwa SN w sprawach o podział majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności ustawowej. Jak pokazuje praktyka, coraz więcej spraw z tego zakresu trafia na wokandy sądowe. Autorka w rozważaniach teoretycznych dokonuje analizy uregulowań dotyczących omawianej problematyki, z uwzględnieniem rozliczeń między małżonkami z tytułu wydatków i nakładów poczynionych z majątku wspólnego na majątki osobiste każdego z małżonków i odwrotnie. Kluczowym zagadnieniem w tych sprawach jest problematyka podziału majątku, w skład którego wchodzi nieruchomości (lokal mieszkalny czy użytkowy, budynek) obciążona hipoteką przewyższającą aktualną wartość rynkową tej nieruchomości. Niestety, w tej kwestii nie wypowiedział się jeszcze SN. Autorka wysuwa propozycje co do sposobu dokonania podziału majątku z takim obciążeniem hipotecznym.

Słowa kluczowe: wspólność ustawowa, majątek wspólny i osobisty, rozdzielnosc majątkowa

Niniejsze rozważania należy zacząć od określenia pojęcia „majątek wspólny”. Zgodnie z art. 31 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹ (dalej: k.r.o.) wspólność ustawowa powstaje z chwilą zawarcia małżeństwa. Nie jest to ustrój przymusowy, gdyż – stosownie do art. 47 § 1 tego kodeksu – małżonkowie mogą przez umowę majątkową małżeńską, zawartą w formie aktu notarialnego, wspólność tę rozszerzyć, ograniczyć lub ustanowić rozdzielność majątkową, a od 20 stycznia 2005 r. – przyjąć rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków. Wyliczenie składników tego majątku zawierają art. 31 § 2 i art. 33 k.r.o. O zaliczeniu danego przedmiotu majątkowego do majątku wspólnego małżonków decyduje moment jego definitywnego nabycia przez oboje małżonków lub przez jednego z nich w czasie trwania wspólności ustawowej. **Dopóki trwa wspólność ustawowa, dopóty nie można żądać podziału majątku wspólnego.** Zakaz ten wynika wprost z art. 35 k.r.o., zatem nawet podział dokonany za zgodą obojga małżonków jest nieważny, przy czym zagadnienie to jest kontrowersyjne, bo dopuszczalne jest dokonanie przesunięć majątkowych między majątkiem wspólnym a majątkiem osobistym.

Pojęcie „majątek wspólny” jest nierozzerwalnie związane z istnieniem zarówno węzła wspólności majątkowej o charakterze łącznym – gdy trwa wspólność ustawowa, jak i ułamkowym – od chwili ustania wspólności ustawowej i przekształcenia jej we wspólność ułamkową. Pojęciem „majątek wspólny” można posługiwać się tylko do czasu zniesienia wspólności ułamkowej orzeczeniem sądu bądź umową zawartą między małżonkami. Dopiero z chwilą dokonania umownego bądź sądowego podziału majątku wspólnego, to jest zniesienia stosunku współwłasności, przestaje istnieć majątek wspólny obejmujący przedmioty nabyte przez małżonków od chwili powstania do ustania wspólności ustawowej.

W razie sporu między małżonkami co do tego, czy dany przedmiot majątkowy wchodzi w skład majątku wspólnego, czy też w skład majątku osobistego jednego z małżonków, każdy z nich może w czasie trwania wspólności ustawowej, w drodze powództwa wytoczonego przeciwko drugiemu małżonkowi na podstawie art. 189 Kodeksu postępowania cywilnego² (dalej: k.p.c.), żądać ustalenia, czy przedmiot ten stanowi składnik majątku wspólnego bądź osobistego

¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, t.j. Dz.U. 2012, poz. 788, ze zm.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. 2014, poz. 101, ze zm.

jednego z małżonków (por. Wyrok SN z dn. 20 sierpnia 1998 r., III CKN 332/98, niepubl.). Jeśli jednak przedmiotem tym jest nieruchomości należące do majątku wspólnego, lecz w prowadzonej dla tej nieruchomości księdze wieczystej jest wpisany jako właściciel jeden z małżonków, drugi z nich może wytoczyć przeciwko małżonkowi wpisanemu do księdze wieczystej powództwo na podstawie art. 10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece³ (dalej: u.k.w.h.) o uzgodnienie stanu prawnego wynikającego z księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Roszczenie to może być ujawnione w księdze wieczystej przez wpis ostrzeżenia (art. 10 ust. 2 u.k.w.h.).

Ustanie wspólności ustawowej, niezależnie od przyczyn i źródła, aktualizuje możliwość podziału majątku wspólnego. Wyjątek stanowi art. 124 ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze (dalej: p.u.n.), zgodnie z którym podział majątku wspólnego po ogłoszeniu upadłości jednego z małżonków jest niedopuszczalny.

Majątek wspólny w całości wchodzi do masy upadłości i podlega podziałowi według przepisów prawa upadłościowego i naprawczego. Udział w majątku współmałżonka upadłego stanowi wierzytelność pieniężną, którą należy zgłosić sędziemu komisarzowi, i podlega zaspokojeniu w trzeciej kategorii (art. 342 p.u.n.).

W wyniku ustania wspólności ustawowej między małżonkami powstaje rozdzielność majątkowa. Do majątku objętego wspólnością ustawową stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w części ułamkowej (art. 46 k.r.o.), a więc do przedmiotów majątkowych wchodzących do majątku wspólnego mają zastosowanie przepisy art. 195 i n. k.c., ale tylko wówczas, gdy odpowiednie materie prawne nie są uregulowane odmiennie, między innymi w art. 43–45 k.r.o. (na przykład kwestia uprawnienia do żądania ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym). **Ustawowa transformacja współwłasności** łącznej małżonków we współwłasność w częściach ułamkowych nie jest zatem transformacją pełną, skoro poddano ją także innemu niż współwłasność ułamkowa reżimowi prawnemu.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie zawiera unormowań problematyki podziału majątku, który był objęty wspólnością ustawową. Przepis art. 46 k.r.o. odsyła w tym przedmiocie do uregulowań dotyczących wspólności majątku spadkowego i działu spadku, to jest do art. 1035–1046 k.c. i 680–689 k.p.c.

³ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, t.j. Dz.U. 2013, poz. 707, ze zm.

(zasada podwójnego odesłania). Podział tego majątku może być dokonany, podobnie jak zniesienie współwłasności, w drodze: fizycznego podziału, przyznania przedmiotu współwłasności jednemu ze współwłaścicieli z obowiązkiem spłaty przez niego drugiego współwłaściciela, przez podział cywilny (sprzedaż i podział sumy uzyskanej ze sprzedaży) oraz ustanowienie odrębnej własności lokali.

Wyłaniają się tu trzy zagadnienia: ustalenie składu majątku, jego wartości oraz sposobu wyjścia z niepodzielności.

W zasadzie przedmiotem podziału są tylko aktywa – z wyjątkiem sytuacji, w której na przykład w skład majątku wchodzi nieruchomość obciążona hipoteką dla zabezpieczenia kredytu zaciągniętego przez jednego z małżonków, który w wyniku podziału otrzymuje tę nieruchomość.

Jeżeli stanowiąca majątek wspólny nieruchomość jest obciążona hipoteką, to według przeważającego stanowiska SN należy obciążenie to odliczyć od wartości nieruchomości. Sąd Najwyższy nie zajął jednak stanowiska w sprawie sytuacji, kiedy wierzytelność hipoteczna przewyższa wartość rynkową nieruchomości wyliczoną na dzień podziału. Uważam, że w tej sytuacji trudno jest znaleźć dobre rozwiązanie. Można ograniczyć podział do części majątku (art. 1038 k.c.), gdy jednak zważy się, że w naszych warunkach lokal mieszkalny czy budynek to, w większości spraw, główny składnik majątku, można ustalić wartość rynkową nieruchomości bez hipoteki i w razie przyznania jej na wyłączną własność jednemu z małżonków (byłemu małżonkowi), przysługującą drugiemu małżonkowi spłatę czy dopłatę zmniejszyć o połowę wierzytelności hipotecznej – chyba że w umowie majątkowej udziały w majątku wspólnym były inaczej określone. Oczywiście, gdy oboje małżonkowie byli dłużnikami osobistymi i rzeczowymi, to należy uzyskać od banku, jako wierzyciela hipotecznego, zwolnienie z osobistej odpowiedzialności tego małżonka, który nie otrzyma nieruchomości. Jeśli bank nie wyrazi zgody, pozostaje tylko możliwość oszacowania wartości lokalu bądź budynku bez hipoteki i podzielenie aktywów. Jeżeli, przykładowo, budynek da się podzielić na dwie odrębne nieruchomości, to dojdzie do zmiany hipoteki na łączną. Gdy w skład majątku wchodzi jednostki w funduszach emerytalnych, podziału należy dokonać ilościowo, jeśli natomiast przyznaje się wszystkie jednostki jednemu byłemu małżonkowi – wartościowo.

Podział może być sądowy lub umowny. Podział sądowy następuje na podstawie postanowienia sądu w następujących rodzajach spraw: podział majątku w sprawie o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa, jeżeli nie

powoduje to nadmiernej zwłoki w rozpoznaniu sprawy (art. 58 § 3 k.r.o.), w postępowaniu o dział spadku oraz w drodze postępowania polubownego. Jak pokazuje praktyka, sądy dokonują podziału majątku w tych sprawach tylko wówczas, gdy strony są zgodne co do składu, wartości i sposobu podziału. Podział na podstawie umowy podlega w zasadzie ogólnym uregulowaniom dotyczącym czynności prawnych (art. 73–81 k.c.). Tak więc, przy umownym podziale, strony mogą na zasadzie swobody umów (art. 353¹ k.c.) podzielić majątek dowolnie, oczywiście z zachowaniem przepisów bezwzględnie obowiązujących (art. 58 § 1 k.c.).

Umowa o podziale majątku, jeśli przedmiotem podziału są ruchomości, może być zawarta w dowolnej formie. Jeżeli natomiast tym przedmiotem jest nieruchomości lub spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, umowa musi być zawarta w formie aktu notarialnego (art. 158 w związku z art. 73§ 2 k.c. i art. 17² ust. 4 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych⁴, dalej: u.s.m.).

Umowa powinna zawierać wszystkie istotne elementy umowy znoszącej współwłasność, to jest oświadczenia o przeniesieniu udziałów, postanowienia o spłatach, ewentualnie dopłatach, a gdy przedmiotem podziału jest nieruchomości, dodatkowo wskazywać numer księgi wieczystej i zawierać wnioski o dokonanie wpisu odpowiadający wymaganiom pisma procesowego, a więc we wniosku powinni być wymienieni uczestnicy postępowania określani w art. 626¹ § 2 k.p.c. Obowiązek zamieszczenia przez notariusza takiego wniosku w akcie wynika z art. 92 § 4 Prawa o notariacie⁵, gdyż umowa ta stanowi podstawę wpisu do księgi wieczystej. Należy tu wspomnieć, że do umowy tej mają zastosowanie przepisy o wadach oświadczenia woli. W razie jej nieważności każdy, kto ma w tym interes prawny, może wytoczyć powództwo na podstawie art. 189 k.p.c. o ustalenie nieważności.

Jeśli po umownym podziale majątku zostanie złożony wniosek o sądowy podział i strony podniosą zarzut nieważności umowy, to sąd dokonuje oceny tej umowy i, w razie uznania zasadności zarzutu, orzeknie o podziale. W przeciwnym razie oddali wniosek.

Sądowy podział dokonuje się w trybie nieprocesowym (art. 566 i 567 k.p.c.). Postępowanie to może być połączone z działem spadku bądź zniesieniem współwłasności (art. 689 k.p.c.), co jest konieczne w razie śmierci jednego z małżonków. Podział majątku musi być dokonany uprzednio bądź razem z działem,

⁴ Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, Dz.U. 2001, nr 4, poz. 27.

⁵ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, Dz.U. 1991, nr 22, poz. 91.

gdyż dopiero w wyniku podziału majątku wiadomo, co po zmarłym małżonku wchodzi w skład spadku. Jeśli majątek stanowi współwłasność z osobą trzecią, na przykład z konkubentem małżonki, to postępowanie może być też połączone ze zniesieniem współwłasności. Jeżeli zostanie złożony wniosek o dział bez uprzedniego podziału majątku, to sąd powinien wezwać wnioskodawcę do uzupełnienia wniosku, lecz nie pod rygorem zwrotu, a pod rygorem zawieszenia postępowania (por. Uchwałę SN z dn. 2 marca 1972 r., III CZP 100/71, OSNC 1972, nr 7–8, poz. 129).

W sprawach o podział majątku wspólnego sąd rozstrzyga kompleksowo:

1. O składzie i wartości majątku wspólnego, ustalając wartość z chwili dokonywania podziału.

2. O roszczeniach wynikających z art. 45 k.r.o., jak i o roszczeniach za czas od ustania wspólności ustawowej do chwili podziału majątku wspólnego. Po wszczęciu postępowania o podział majątku wspólnego sąd w tym postępowaniu rozstrzyga o bezskuteczności rozporządzenia względem współmałżonka udziałem w przedmiocie, który był objęty wspólnością ustawową (art. 1036 k.c. w zw. z art. 46 k.r.o.). Powoduje to możliwość dokonania podziału majątku tak, jakby to rozporządzenie – w zakresie uznanym za bezskuteczne – nie zostało w ogóle dokonane. Udział taki może być zatem objęty aktywami dzielonego majątku i podlegać podziałowi. Mamy tu do czynienia z różnymi układami sytuacji, zarówno jeśli chodzi o ustalenie składu, jak i wartości majątku objętego podziałem. Przykładowo można wskazać kilka z nich:

1. Jeżeli wkład jednego z małżonków do spółki cywilnej, przekształconej w spółkę jawną, pochodzi z majątku objętego wspólnością majątkową małżeńską, to do majątku tego należy również wierzytelność z tytułu nakładu, którym pokryto wkład. Wysokość tej wierzytelności ustala się według reguł obowiązujących przy obliczaniu wartości udziału kapitałowego w przypadku wystąpienia wspólnika ze spółki jawnej (art. 65 Kodeksu spółek handlowych⁶). Wartość nakładu z majątku wspólnego małżonków na nabycie należącego do jednego z nich udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością ustala się według ceny rynkowej tego udziału. Przy obliczaniu wartości udziałów w obu spółkach należy mieć na uwadze stan spółki z chwili ustania wspólności majątkowej małżeńskiej, a ceny – z daty orzekania (Uchwała SN z dn. 13 marca 2008 r., III CZP 9/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 54).

⁶ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, Dz.U. 2000, nr 94, poz. 1037.

2. O zaliczeniu poszczególnych przedmiotów majątkowych do majątku wspólnego lub majątku osobistego małżonków nie decydują złożone przez nich oświadczenia, że nabywany przedmiot wchodzi w skład określonej masy majątkowej, gdyż samo takie oświadczenie – w razie pozostawania małżonków w ustroju małżeńskiej wspólności ustawowej – nie może stanowczo wyłączać skutków wynikających z przepisów art. 31–34 k.r.o. (Postanowienie SN z dn. 2 lutego 2012 r., II CSK 363/11, LEX nr 1211142). Jeśli więc na przykład małżonek oświadczy przy zawieraniu umowy w formie aktu notarialnego, że nabywa nieruchomości z majątku osobistego, a faktycznie nabywa z majątku wspólnego, to notariusz spisze umowę i prześle wypis aktu notarialnego do sądu wieczystoksięgowego, który dokona wpisu prawa własności na rzecz tego małżonka jako wyłącznego właściciela. Nie oznacza to jednak, że ta nieruchomość stanowi majątek osobisty tego małżonka – wpis do księgi ma tylko charakter deklaratoryjny. W razie sporu między małżonkami (byłymi małżonkami), co do tego, czy dany przedmiot wchodzi do majątku wspólnego, sąd może wydać postanowienie wstępne.

3. W sytuacji, gdy nakłady pochodzące z majątku wspólnego zostały przeznaczane na budowę domu na gruncie wchodzącym w skład majątku odrębnego jednego z małżonków, wartość tych nakładów określa się w ten sposób, że najpierw ustala się ułamkowy udział nakładów małżonków w wartości domu z czasu jego budowy, a następnie oblicza się ten sam ułamkowy udział w wartości domu według cen rynkowych (Uchwała SN z dn. 16 grudnia 1980 r., III CZP 46/80, OSNC 1981/11/206). Pojawia się tu jednak pytanie, czy Kodeks rodzinny stanowi wyłączną podstawę do rozliczeń między małżonkami, czy do tych rozliczeń, w zakresie budowy, można stosować przepisy Kodeksu cywilnego – konkretnie art. 231 § 1 k.c. (Według tego przepisu: „Samoistny posiadacz gruntu w dobrej wierze, który wznosił na powierzchni lub pod powierzchnią gruntu budynek lub inne urządzenie o wartości przenoszącej znacznie wartość zajętej na ten cel działki, może żądać, aby właściciel przeniósł na niego własność zajętej działki za odpowiednim wynagrodzeniem”). Stosownie do § 2 o brzmieniu: „Właściciel gruntu, na którym wzniesiono budynek lub inne urządzenie o wartości przenoszącej znacznie wartość zajętej na ten cel działki, może żądać, aby ten, kto wznosił budynek lub inne urządzenie, nabył od niego własność działki za odpowiednim wynagrodzeniem”). Z zestawienia art. 45 k.r.o i art. 231 § 1 k.c. wynika, że na podstawie pierwszego małżonek może żądać zasądzenia odpowiedniej części wartości nakładów według wielkości udziału, a na podstawie drugiego

przepisu ma roszczenie o wykup udziału we własności gruntu. Z porównania obu uprawnień wynika, że dla małżonka wybór nie jest obojętny. Orzecznictwo Sądu Najwyższego w tej kwestii przechodziło ewolucję. Przez wiele lat kształtowała je uchwała z 3 października 1969 r. (III CZP 71/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 99), wykluczająca podstawę z art. 231 § 1 k.c. Zasadniczym argumentem na rzecz tego poglądu był brak koniecznej przesłanki samoistnego posiadania. Wyłomem od tego poglądu są uchwały SN z 18 stycznia 1982 r. (III CZP 54/81, OSNCP 1982, nr 5–6, poz. 71) i z 11 marca 1985 r. (III CZP 7/85, OSNCP 1985, nr 11, poz. 170), w których sąd przyjął możliwość stosowania art. 231 § 1 k.c. i ten pogląd został przyjęty w orzeczeniu z 24 stycznia 1989 r. (I CR 105/89, OSP 1990, nr 10, poz. 360). W jego uzasadnieniu sąd odwołał się do zasad współżycia społecznego oraz zasady dobra rodziny i tak ukształtowała się praktyka orzecznicza.

Do tego orzecznictwa słusznie krytycznie odniósł się J. Ignaczewski⁷, przede wszystkim podkreślając brak kumulatywnego spełnienia przesłanek do zastosowania art. 231 k.c., do których odwołał się Sąd Najwyższy. Niemożliwe jest wręcz wykazanie, przy czynieniu nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty jednego z małżonków, samoistnego posiadania i dobrej wiary, nawet przy uwzględnieniu art. 7 k.c. Stanowisko Sądu Najwyższego w istocie nie wyjaśnia wzajemnego stosunku konkurujących ze sobą przepisów Kodeksu cywilnego i Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, a tym samym właściwej podstawy do rozliczeń wspólnej budowy na gruncie należącym do jednego z małżonków.

Przy podziale majątku wspólnego pojawia się pytanie, czy nowelizacja hipoteki dokonana ustawą z 26 czerwca 2009 r. ma wpływ na podział majątku wspólnego po 20 lutego 2011 r., jeżeli w jego skład wchodzi nieruchomości wspólna obciążoną hipoteką. Na pytanie to należy udzielić odpowiedzi pozytywnej z następujących przyczyn: według ugruntowanego stanowiska orzecznictwa, w stanie prawnym zarówno przed zmianą z 20 lutego 2011 r. przepisów o hipotece, jak i po tej zmianie, przy szacowaniu składników majątku wspólnego należy uwzględnić obciążenie zmniejszające rzeczywistą wartość tych składników majątkowych, w szczególności obciążenie o charakterze prawno-rzeczowym, za które ponosi odpowiedzialność każdorazowy właściciel nieruchomości, zwłaszcza obciążenie hipoteką i prawami dożywocia. Wartość takich obciążeń odlicza się zarówno przy ustalaniu składników majątku wspólnego, jak i przy zaliczeniu wartości przyznanej jednemu z małżonków nieruchomości na

⁷ J. Ignaczewski, *Małżeńskie prawo majątkowe. Sądowe komentarze tematyczne*, Warszawa 2011, s. 168.

poczet przysługującego mu udziału w majątku wspólnym (por. Postanowienie SN z dn. 29 września 2004 r., II CK 538/03, LEX nr 137537 i z 26 listopada 2009 r., III CZP 103/09, LEX nr 551881 oraz z dn. 26 października 2011 r., I CSK 41/11, LEX nr 1101323). Jeśli więc, przykładowo, nieruchomości wspólna była obciążona hipoteką zwykłą i dochodzi do podziału tej nieruchomości między byłych małżonków (lub małżonków w przypadku separacji), to powstaje hipoteka łączna na podstawie art. 76 ust. 1 u.k.w.h., tak jak powstałaby przed wejściem w życie ustawy nowelizującej. Jeśli natomiast w wyniku podziału dochodzi do ustanowienia odrębnej własności lokali przed nowelizacją wprowadzoną ustawą z 26 czerwca 2009 r., to będzie miał zastosowanie art. 76 ust. 4 u.k.w.h. w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą (por. Uzasadnienie uchwały siedmiu sędziów SN z dn. 16 października 2008 r., III CZP 71/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 49, dotyczące kwestii intertemporalnych związanych z wejściem w życie ustawy nowelizującej art. 76 ust. 4 u.k.w.h. w 2001 r.). Jeżeli zaś do podziału przez ustanowienie odrębnej własności lokali dochodzi po 20 lutego 2011 r., to ma zastosowanie art. 76 u.k.w.h. w brzmieniu obowiązującym od tego dnia.

Źródła prawa

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, t.j. Dz.U. 2012, poz. 788, ze zm.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. 2014, poz. 101, ze zm.

Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, t.j. Dz.U. 2013, poz. 707, ze zm.

Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, Dz.U. 1991, nr 22, poz. 91.

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, Dz.U. 2000, nr 94, poz. 1037.

Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, Dz.U. 2001, nr 4, poz. 27.

Orzecznictwo

Postanowienie SN z dn. 29 września 2004 r., II CK 538/03, LEX nr 137537.

Postanowienie SN z dn. 26 listopada 2009 r., III CZP 103/09, LEX nr 551881.

Postanowienie SN z dn. 26 października 2011 r., I CSK 41/11, LEX nr 1101323.

Postanowienie SN z dn. 2 lutego 2012 r., II CSK 363/11, LEX nr 1211142.

Uzasadnienie uchwały siedmiu sędziów SN z dn. 16 października 2008 r., III CZP 71/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 49.

Wyrok SN z dn. 20 sierpnia 1998 r., III CKN 332/98, niepubl.

Literatura

Ignaczewski J., *Małżeńskie prawo majątkowe. Sądowe komentarze tematyczne*, Warszawa 2011.

THE DIVISION OF THE JOINT PROPERTY OF SPOUSES AFTER STANDING STILL OF THE COMMUNITY PROPERTY IN THE CASE-LAW OF THE SUPREME COURT

Summary

The purpose of the article is presentation of the Supreme Court case-law in relation to the division of the joint property of spouses after standing still of the community property. It is known from experience that more and more cases of this kind are brought before the courts.

Author's theoretical deliberation analyses this issue, especially the problem of a payoff between spouses, relating from expenses and imput on personal and joint properties of spouses.

The key issue in such cases is the partition of joint property including a mortgage on a real estate (a residential premisses, a business premisses, a building), especially in cases in which a value of the mortgage is higher then a current value of the estate.

Unfortunately, there is no judgement of the Supreme Court relating to this issue.

The author makes suggestions as to the possible way of the partition of the mortgaged joint marital property.

Translated by Helena Ciepla

Keywords: statutory joint property of husband and wife, joint property, personal property, property separation